

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ КОНТРАСИГНАЦІЇ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

LEGAL CONSEQUENCES OF COUNTER-SIGNATURE: FOREIGN AND DOMESTIC EXPERIENCE

Щебетун І.С., к.ю.н.,
доцент кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права
Донецький національний університет імені Василя Стуса

Сушко О.О., здобувач кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права
Донецький національний університет імені Василя Стуса

Стаття присвячена характеристиці правових наслідків контрасигнації актів глави держави й органів публічної влади в закордонних країнах і Україні. Уточнено, що кінцеві результати контрасигнації визначаються правовими наслідками – досягненням мети, для якої вона застосовується, а саме тим, що або через неї відповідний акт набуває сили та/або обмежуються повноваження глави держави чи органу публічної влади, та/або перекладається відповідальність за ухвалення та виконання акта на контрасигнуючого суб'єкта. З'ясовано, що конституційне закріплення цих наслідків у різних країнах світу позначається деякою варіативністю.

Установлено, що в державах із монархічної формою правління затверджений принцип невідповідальності монарха, конституції цих країн покладають відповідальність за ухвалення та виконання актів глави держави на уряд. В умовах республіки на президента може покладатися юридична відповідальність, але інститут відповідальності уряду є базисним для парламентських та змішаних республіканських форм правління, однак відсутній у президентських республіках. З'ясовано, що вкрай необхідне чітке нормативне врегулювання підстав і механізмів притягнення до відповідальності представників уряду за процедурою контрасигнації, які нині не прописані в конституційному законодавстві більшості країн світу, що підтримують контрасигнацію, зокрема й в Україні. Конституційне законодавство країн світу переважно не називає виду відповідальності уряду. Аргументовано, що доцільнішим є послуговування терміном «конституційно-правова відповідальність» щодо владних інституцій загалом, що сприятиме єдиному розумінню форм цієї відповідальності в закордонній та вітчизняній науці. Зазначено, коли контрасигнуючим суб'єктом виступає парламент, не йдеться про перекадення відповідальності, а відбувається скріплення з метою здійснення контролю, як погоджувальний захід.

Доведено, що в багатьох країнах уряд і його очільник, коли здійснюють контрасигнування, по суті перебирають на себе відповідні повноваження глави держави. Інститут контрасигнування в монархіях практично нівелює владні повноваження монарха. Під час контрасигнації актів місцевого самоврядування обмежуються повноваження органів місцевого самоврядування. Однак не можна вважати обмеження повноважень парламенту й уряду метою контрасигнації їхніх актів.

Установлено, що більшість конституцій закордонних країн передбачають набуття чинності актом як правовий наслідок здійснення контрасигнації. Запропоновано врегулювати це питання в українському законодавстві, оскільки в ньому немає конкретики щодо моменту набуття чинності актами Президента, що підлягають контрасигнації.

Ключові слова: контрасигнація, акти, глава держави, органи публічної влади, відповідальність, обмеження повноважень, набуття чинності актом.

The article is devoted to the characteristics of the legal consequences of countersignature of acts of the head of state and public authorities in foreign countries and Ukraine. It is clarified that the final results of the countersignature are determined by the legal consequences – achievement of the purpose for which it is used, namely that or through it the relevant act enters into force and / or limits the powers of the head of state or public authority, and / or shifts responsibility for adoption and execution of the act on the countersigning subject. It has been found that the constitutional consolidation of these consequences in different countries of the world is marked by a certain variability.

It is established that in states with a monarchical form of government the principle of irresponsibility of the monarch is approved, the constitutions of these countries place the responsibility for the adoption and implementation of acts of the head of state on the government. In a republic, the president can be held legally accountable, but the institution of government accountability is basic for parliamentary and mixed republican forms of government, but is absent in presidential republics. It was found that it is essential to clearly regulate the grounds and mechanisms for prosecuting government officials under the countersignature procedure, which are not currently enshrined in the constitutional legislation of most countries that support countersignature, including Ukraine. The constitutional legislation of the world mostly does not name the type of government responsibility. It is argued that it is more appropriate to use the term "constitutional and legal responsibility" in relation to government institutions in general, which will contribute to a common understanding of the forms of this responsibility in foreign and domestic science. It is noted that in cases where the contagious subject is the parliament, it is not a question of transfer of responsibility, but there is a binding for the purpose of control, as a conciliatory measure.

It has been proven that in countersigning, the government and its leader in many countries, in fact, take over the relevant powers of the head of state. The institution of countersigning in monarchies virtually eliminates the power of the monarch. During the countersignature of acts of local self-government, the powers of local self-government bodies are limited. However, the powers of parliament and government cannot be considered a restriction on the purpose of counter-signing their acts.

It is established that most constitutions of foreign countries provide for the entry into force of the act as a legal consequence of the countersignature. It is proposed to regulate this issue in the Ukrainian legislation, as it does not specify the moment of entry into force of the President's acts subject to countersignature.

Key words: countersignature, acts, head of state, public authorities, responsibility, limitation of powers, entry into force of act.

Контрасигнація актів глави держави й органів публічної влади є інструментом системи стримувань та противаг, що забезпечує гарантії проти зловживань повноваженнями з боку представників усіх гілок влади, ефективним способом ухвалення колегіальних рішень загальнодержавного значення. Застосування контрасигнації зумовлює деякі правові наслідки, які впливають на результати правотворчого процесу. Контрасигнуючі особи скріплен-

ням підписом актів контролюють якість їхнього змісту, конституційність, економічну та соціальну обґрунтованість тощо. Правові наслідки здійснення контрасигнації є тим елементом конституційно-правового механізму його застосування, який визначає кінцеві результати контрасигнування. Тією чи іншою мірою питання інституту контрасигнації досліджували такі вчені-конституціоналісти, як: С. Болдирев, О. Зозуля, В. Кобрин, В. Колох, О. Совгіря,

В. Сухонос, Н. Філіпова й інші. Проте спеціальних досліджень правових наслідків контрасигнації не проводилось.

Мета статті полягає в характеристиці правових наслідків контрасигнації на підставі аналізу закордонного і вітчизняного досвіду.

Правовими наслідками здійснення контрасигнації варто вважати: 1) перекладення відповідальності за ухвалення та виконання акта на контрасигнуючого суб'єкта; 2) обмеження повноважень глави держави чи органів публічної влади; 3) набуття чинності актом. Розглянемо окремо кожен із них.

Інститут контрасигнації – ланка, яка поєднує політичну і правову сфери держави ще з XVIII ст., за якої відповідальність за ухвалені рішення ніс відповідний міністр, а не глава держави. Цей інститут виник у результаті зіткнення двох правових принципів, які конкурують, – принципу суверенності та безвідповідальності монарха, з одного боку, і принципу верховенства парламенту і парламентської відповідальності уряду – з іншого [1, с. 268]. Як зазначає А. Шайо, конституційна проблема полягала в тому, що особистість короля не могла бути суб'єктом відповідальності, але як голова виконавчої влади монарх не міг залишатися поза парламентським контролем [2, с. 270]. Саме така система сприяла підпорядкуванню уряду главі держави, зняття з нього юридичної відповідальності. Отже, правові наслідки здійснення контрасигнації ще із часів її появи нерозривно пов'язуються насамперед з інститутом відповідальності. Сучасні правові позиції вчених є вкрай різними щодо питань, пов'язаних з інститутом відповідальності глави держави. Конституція жодної країни світу не розкриває ні змісту цього поняття, ні обсягу недоторканності. Складним є питання щодо належності монарха до суб'єктів юридичної відповідальності. Питання юридичної відповідальності президента в державах із республіканською формою правління, незважаючи на його загальне конституювання, є одним із малодосліджених [3, с. 373].

Нині роль і повноваження глави держави залежать від чинної форми правління. В умовах абсолютної монархії суверен одноосібно формує уряд, ніхто не може йому протистояти, у дуалістичній – влада монарха обмежується законодавчими повноваженнями парламенту. Деякі науковці, серед яких С. Камінський та Ю. Коломієць, основним критерієм для класифікації монархічної форми правління називають спосіб відповідальності уряду [4, с. 46; 5, с. 76]. Цей критерій дозволяє підрозділити сучасні монархії на дві групи. Одна з них включає абсолютні монархії, де уряд несе відповідальність тільки перед монархом-законодавцем, повноваження якого реалізуються виключно в дискреційному порядку. Абсолютна більшість учених визначають дуалістичною таку монархію, де уряд формується монархом і несе відповідальність лише перед ним. Зокрема, такий погляд притаманний таким ученим, як І. Алебастрова, А. Венгеров, Ю. Коломієць, А. Мішин, В. Чиркін, М. Чудаков, які наголошують на тому, що в таких монархіях відсутній дуалізм, а провідна роль у сфері виконавчої влади належить монархові, який одноосібно ухвалює рішення та призначає на урядові посади [6, с. 255]. Інша група включає конституційні парламентські монархії, у яких особа монарха є безвідповідальною, що впливає не тільки з його власної компетенції, а й із повноважень інших вищих органів державної влади. Так, з урахуванням правового статусу монарха, він справді не може бути притягнений до відповідальності, оскільки навіть його акти практично розробляються урядом країни та фактично за них несе відповідальність уряд, оскільки акти скріплюються саме його представниками. Обсяг повноважень монарха у країнах із парламентарною формою правління неоднаковий. Він варіюється від практично цілковитого усунення монарха від участі в державній діяльності і зведення його повноважень до функцій

зовнішнього представництва (Швеція) до наділення більш значними повноваженнями (Іспанія, де король є головнокомандувачем армії). Повноваження монарха можуть містити і деякі «резервні», так звані «сплячі», прерогативи, на випадок можливих політичних криз (Велика Британія, Бельгія, Нідерланди). Ці прерогативи монарх використовує виключно за узгодженням із прем'єр-міністром і урядом [7]. Сьогоднішнє конституційне законодавство монархії, яке надає главі держави правового статусу «святості», «покровителя релігії», «недоторканності», усе ж таки фактично виводить його за межі юридичної відповідальності. Отже, монарх – це символ нації, який є безвідповідальною особою – не несе політичної, кримінальної, адміністративної чи іншої юридичної відповідальності. Відповідальним є уряд [8, с. 22]. Принцип невідповідальності монарха відображено в багатьох конституціях світу. Так, у ч. 3 ст. 56 Конституції Іспанії передбачається, що король не підлягає відповідальності [9]. У § 7 гл. 5 шведської Конституції закріплюється положення: «Короля не може бути притягнуто до відповідальності за його дії» [10]. У Королівстві Таїланд, згідно із ч. II ст. 8 Конституції, «ніхто не повинен піддавати Короля будь-якому виду обвинувачення» [11]. В умовах абсолютної монархії принцип невідповідальності монарха впливає із чинної у країні державно-правової практики. Конституції, коли закріплюють принцип невідповідальності монарха, покладають відповідальність на його міністрів. Так, у ст. 13 Конституції Данії закріплюється: «Король не несе відповідальності за свої дії; його особистість недоторканна. Відповідальність за правління несуть міністри; їхня відповідальність визначається законом» [12]. У Конституції Бельгії зазначено, що король є главою держави, він затверджує і промульгує закони, може розпустити парламент, скликати його на надзвичайну сесію, також призначає й затверджує міністрів, однак жоден його акт не може мати сили, якщо він не контрасигнований міністром, який несе за нього відповідальність; особа Короля недоторканна, його міністри відповідальні (ст. 88) [13]. Отже, відповідальність уряду формально встановлюється інститутом контрасигнації актів глави держави підписами глави уряду чи окремих міністрів. Міністр відповідає за урядові акти, тому що, оскільки скріплює їх своїм підписом, відповідає за їхню узгодженість із законом [14, с. 19].

На відміну від монархії, де глава держави завжди є невідповідальним, в умовах республіки на нього може покладатися юридична відповідальність. В. Сухонос узагальнює пропозию республікою вважати таку форму правління, за якої глава держави може нести юридичну відповідальність [6, с. 140]. Свого часу професор О. Алексєєв виділив два різновиди одноосібного президента: відповідального та безвідповідального [14, с. 117]. До останнього відніс тих президентів, що є главою держави в республіках, які можна визначити як парламентські. Така класифікація здійснена насамперед за проспективною юридичною відповідальністю, що спрямована на майбутнє і стосується політичного контексту діяльності глави держави. Як приклад можна навести ст. 90 Конституції Італії, яка передбачає, що Президент Республіки не є відповідальним за дії, учинені під час виконання своїх функцій, окрім державної зради та замаху на Конституцію [15]. Щодо відповідального президента, то таким О. Алексєєв вважав Президента США. Науковець запропонував поділ усіх республік на президентські (політично відповідальний президент) та парламентські (політично невідповідальний президент) [14, с. 65]. На думку багатьох учених-юристів, інститутами відповідальності республіканського глави держави можна вважати інститут імпичменту, інститут конституційного контролю щодо актів президента в частині визнання їх неконституційними й інститут контрасигнації. Отже, встановленням вимоги контрасигнації актів президента в парламентських республіках відбувається перекладення

відповідальності глави держави за ухвалені ним акти на інших суб'єктів, зокрема на урядовців. Основними ознаками змішаної республіканської форми правління є політична відповідальність уряду перед парламентом, зумовленість збереження урядом своїх повноважень довірою з боку парламентської більшості; широкі повноваження президента стосовно виконавчої гілки влади. Інститут відповідальності уряду є базисним для парламентських та змішаних республіканських форм правління, однак відсутній у президентських республіках через позапарламентський спосіб формування уряду. У президентських республіках президент як вища посадова особа в системі органів виконавчої влади не є відповідальним перед парламентом за проведену урядом політику. Розширений обсяг повноважень президента у виконавчій сфері повинен бути збалансований незалежним статусом уряду і відповідним узгодженням дій глави держави з політичною волею уряду за допомогою інституту контрасигнації. Останнє можливо лише в умовах забезпечення дуалізму виконавчої влади. Сильна президентська влада вимагає й адекватного розвитку інституту конституційно-правової відповідальності глави держави [16, с. 66].

Варто погодитись з позицією Н. Філіпової, яка зазначає, що фіктивність інституту контрасигнації полягає в тому, що конституції сучасних держав не передбачають механізмів будь-якої спеціальної відповідальності, обумовленої неналежним змістом контрасигнованого акта, а іноді навіть не передбачають персональної політичної відповідальності міністрів взагалі [1, с. 277]. Характерний у цьому зв'язку зміст Федерального конституційного закону Австрії 1920 р., згідно зі ст. 67 якого всі дії, на які уповноважений Федеральний президент, здійснюються ним за пропозицією або Федерального уряду, або федерального міністра. Для того, щоб акти Федерального президента були чинні, вони повинні бути контрасигновані тими ж особами [17]. Відповідальність цих посадових осіб – політична (у результаті висловлення вотуму недовіри Федерального уряду загалом або окремих його членів, відповідно до ч. 1 ст. 74 Конституційного закону) або юридична (у разі винного порушення закону федеральним міністром), виникає, отже, з інших підстав. Тому вкрай необхідне чітке нормативне врегулювання підстав і механізмів притягнення до відповідальності представників уряду за процедурою контрасигнації, які нині не прописані в конституційному законодавстві більшості країн світу, що підтримують контрасигнацію, в Україні також.

Конституційне законодавство країн світу переважно не називає виду відповідальності уряду. Як виняток назвемо визначення однієї з форм відповідальності як «конституційна» у конституціях Австрії (ст. 142) [17] та Польщі (ст. 198) [18]. Ст. 109 Конституції Румунії [19], ст. 191 Конституції Португалії називають відповідальність уряду перед парламентом політичною, хоча такої вказівки немає стосовно відповідальності перед Президентом Республіки в Португалії [20]. Зважаючи на європейську доктрину та практику державотворення країн Європейського Союзу, можна зробити висновок про відсутність розмежування відповідальності уряду на конституційну та політичну. Оскільки доктрина та закордонне законодавство втілюють більш укорінені в національну свідомість та, зокрема, владної еліти, демократичні традиції, характерним є синонімічне позначення обох видів відповідальності стосовно уряду [21, с. 29]. Політична не протиставляється конституційно-правовій відповідальності уряду або інших органів державної влади, що реалізуються в системі стримувань і противаг. Інколи поняття «юридична» уживається для означення інших галузевих видів відповідальності уряду або міністрів. Уважаємо, що доцільнішим є послугоування терміном «конституційно-правова відповідальність» щодо владних інститутів загалом, що сприятиме єдиному розумінню форм цієї відповідальності в закор-

донній та вітчизняній науці. Конституційно-правова відповідальність уряду є переважно політичною і не має ні матеріального, ні репресивного характеру. Настання зазначеної відповідальності не обов'язково пов'язано з наявністю вини. Тільки в окремих випадках вона настає за наявності вини тієї чи іншої посадової особи уряду, яка має встановлюватися з дотриманням законних процесуальних норм.

Варто також зазначити, що, окрім представників виконавчої гілки влади, контрасигнуючим суб'єктом може бути парламент (наприклад, у Греції, Іспанії, Казахстані, Хорватії). Але тут не йдеться про перекладення відповідальності, а відбувається це скріплення з метою здійснення контролю, як погоджувальний захід.

На думку деяких науковців, дійсний правовий зміст інституту контрасигнації полягає не в перенесенні відповідальності за акти глави держави на контрасигнуючу посадову особу, а в розмежуванні (поділ) функцій і повноважень виконавчої влади [1, с. 270]. Вони обстоюють тезу про те, що контрасигнація – це процесуальна форма обмеження повноважень глави держави. Отже, за цим припущенням наслідками контрасигнації є обмеження повноважень глави держави чи органу публічної влади. Уряд і його очільник у багатьох країнах, коли здійснюють контрасигнування, по суті перебирають на себе відповідні повноваження глави держави. Тут можна говорити про одну з юридичних фікцій, на які багато конституційне право. Оцінку справжньої ролі глави держави за буквою конституції дати не можна, бо іноді між тим, що записано в конституції, і дійсністю дистанція величезного розміру. Юридично глава держави майже всемогутній і всесильний, а практично, будучи позбавлений реальних можливостей впливу на державну політику, він буває зведений до положення якогось символу. Цей розрив між юридичним і фактичним становищем глави держави характерний для всіх парламентарних країн. У цілій низці країн немає юридичних обмежень дискреційної діяльності глави держави, повноваження якого здійснюються урядом єдино за конституційною угодою, формально не мають юридичної сили. Звідси виникає питання про можливість здійснення главою держави належних йому повноважень окремо й усупереч волі уряду. У таких країнах, як Велика Британія, жодних конституційних бар'єрів проти цього не встановлено. У звичайних умовах такий бунт глави держави абсолютно гіпотетичний, проте в новітній історії таке траплялося.

Інститут контрасигнування в монархіях практично нівелює владні повноваження монарха, але тим самим забезпечує їхню безпеку. Цілком слушно зазначив щодо цього конституціоналіст А. Мішин: «Безпека сучасних парламентарних монархів забезпечена їхнім безправ'ям» [22, с. 16]. Оскільки за всі дії монарха відповідає прем'єр-міністр, то монарх у жодному разі не може бути притягнутий до відповідальності. Тут діє принцип «немає реальної влади – немає і відповідальності».

Не можна вважати обмеження повноважень парламенту метою контрасигнації його актів урядом в Австрії, Казахстані, Фінляндії, Чехії, Японії тощо. Тут йдеться про перекладення відповідальності за виконання цих актів та форму превентивного (запобіжний) контролю у сфері законодавчої діяльності, який спрямований на захист прав людини від потенційно свавільних рішень парламенту.

У разі контрасигнації актів уряду (зокрема, в Естонії, Литві, Мадагаскарі, Молдові, Монголії, Нігері, Тунісі, Франції, Чехії, Японії) обмеження повноважень не відбувається. Контрасигнація здійснюється для визначення кола відповідальних осіб за реалізацію положень нормативно-правових актів на практиці.

Під час контрасигнації актів місцевого самоврядування (зокрема, у Бельгії, Болгарії, Греції, Іспанії, Італії, Мексиці, Німеччині, Туреччині, Франції, Японії) обмежуються повноваження органів місцевого самоврядування.

За таких умов вони не мають можливості самостійно на власний розсуд ухвалювати акти без погодження із представниками державної виконавчої влади; обмежується їхня автономія.

Важливим наслідком здійснення контрасигнації є набуття чинності актом, що контрасигнується. Нормативно-правовий акт як основне джерело права національної правової системи характеризується трьома ключовими параметрами своєї дії: просторовим, часовим та за колом осіб. Саме часова характеристика, з огляду на притаманну законодавству перманентну змінюваність, зумовлює одвічну актуальність питань, пов'язаних із визначенням моменту набуття чинності нормативно-правовими актами. Чіткість такого розуміння є передумовою якісного, ефективного здійснення як нормотворчої, так і правозастосовної діяльності. Початковою точкою темпоральної календарної дії нормативно-правового акта є момент набрання (набуття) ним чинності, на позначення якого також використовується такий термін, як «уведення в дію». За цими термінами стоїть одне поняття, яке означає календарну дату, з якої починається відлік специфічного юридичного існування акта як «належного». Із цього моменту акт набуває юридичної сили, тобто розпочинається його нормативно-регулятивний вплив на суспільні відносини, що полягає в забезпечуваній державою формальній можливості використання або формальній необхідності виконання (дотримання) закріплених у ньому норм. Поодинокі випадки, коли вказані вище терміни використовуються в науковій літературі та законодавстві не як синоніми, суперечать як визнанням у юридичній науці поглядам, так і усталеній нормотворчій практиці. Законодавством для різних форм нормативно-правових актів установлені різні правила щодо порядку набуття чинності. Відповідно різняться законодавчо встановлені способи визначення моменту введення в дію актів. Так, норми права, утілені в нормативно-правових актах, можуть набувати чинності: 1) із дня ухвалення такого акта; 2) із дня його офіційного оприлюднення чи після закінчення певного строку із дня оприлюднення акта; 3) з терміну, прямо вказаного у відповідному нормативному акті; 4) із дня настання відповідних умов; 5) із дня реєстрації акта чи з моменту спливу встановленого строку із дня реєстрації акта [23, с. 749–752]. Щодо контрасигнації йдеться про настання відповідних умов, а саме підписання акта контрасигнуючим суб'єктом.

У більшості закордонних країн акти глави держави, що потребують контрасигнації, набувають чинності лише після їх підписання керівником уряду та/чи відповідним міністром. Так, наприклад, Конституція Італії встановлює: «Жодний акт Президента Республіки не дійсний, якщо він не контрасигнований міністрами, що його запропонували, які за цей акт відповідальні. Акти, що мають силу закону, та інші зазначені в законі акти контрасигнуються відповідним міністром і також Головою Ради міністрів» (ст. 89) [15]. Конституція Польщі передбачає, що офіційні акти Президента Республіки для набрання чинності потребують підпису Голови Ради Міністрів, який унаслідок підписання такого акта несе відповідальність перед сеймом (ч. 2 ст. 144) [18]. Основний закон Федеративної Республіки

Німеччина передбачає, що для вступу в дію розпоряджень Федерального президента необхідна їх контрасигнація Федеральним канцлером або компетентним федеральним міністром (ст. 58) [24]. Федеральний конституційний закон Австрії 1920 р. постановляє: «Усі рішення Федерального президента, якщо інше не встановлено конституційним законодавством, для забезпечення їхньої чинності повинні бути скріплені підписом Федерального канцлера або компетентного федерального міністра» (ст. 67.2) [17]. Аналогічні положення містяться в Конституції Бельгії: «Жодний акт Короля не може мати силу, якщо він не контрасигнований міністром, який тим самим несе за нього відповідальність» (ст. 106) [13]. Ч. II ст. 143 Конституції Португалії закріплює, що відсутність контрасигнації «спричиняє юридичну нікчемність акта» [20].

Щодо моменту набуття чинності актів, що підлягають контрасигнації, в українському законодавстві конкретики немає. Уявимо собі, що інститут контрасигнування реально би застосовувався в конституційній практиці нашої держави й акти глави держави в перелічених Конституцією випадках набирали чинності лише після скріплення підписами глави уряду та відповідних урядовців. У такій ситуації можна було б говорити про збільшення ролі та значення в системі органів влади посади Прем'єр-міністра України, який би стримував концентрацію влади в руках глави держави та своїми діями підвищував би якість роботи всього Кабінету Міністрів України. Однак на практиці, як зазначає А. Єзеров, трапляються випадки, коли Президент вводить рішення Ради національної безпеки та оборони України в дію і часто нехтує відповідним положенням Конституції України [25, с. 55]. Так, Указ про введення рішення Ради національної безпеки та оборони України від 5 квітня 2007 р., не підписаний Прем'єр-міністром України, який навіть не був присутнім на засіданні Ради, а присутній відповідальний Міністр фінансів України проголосував проти цього рішення. Але, незважаючи на це, Указ був опублікований і набув чинності без підписів зазначених осіб. Така ситуація нашою думкою про необхідність законодавчих напрацювань з установавання відповідальності за порушення процедури контрасигнації.

Варто відзначити, що не завжди застосування контрасигнації передбачає наслідки й у вигляді перекладення відповідальності за акт на контрасигнуючу особу, й у вигляді обмеження повноважень, і у вигляді набуття чинності актом. У світовій практиці наявні випадки, коли наслідком є щось одне з переліченого. Так, наприклад, акти глави держави в Індії контрасигнуються виключно для перекладення відповідальності за виконання цього акта на уряд, а не як необхідна умова їхньої чинності (ст. 77 Конституції Індії) [26].

Отже, правовими наслідками застосування контрасигнації є юридичний результат здійснення цієї процедури, досягнення мети, для якої вона застосовується, а саме те, що або через неї відповідний акт може набувати сили та/або відбувається обмеження повноважень глави держави чи органу публічної влади, та/або перекладається відповідальність за ухвалення та виконання акта на контрасигнуючого суб'єкта.

ЛІТЕРАТУРА

1. Филиппова Н. Институт контрасигнатуры и конституционные гарантии автономии правительств в постсоветских государствах. *Политическая экспертиза*. 2006. Т. 2. № 2. С. 268–279.
2. Шайо А. Самоограничение власти : краткий курс конституционализма. Пер. с венг. Москва : Юристъ, 2001. 292 с.
3. Задорожна Г. Конституційно-правовий статус глави держави в Україні та зарубіжних країнах: порівняльний аналіз : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2016. 484 с.
4. Каминский С. Институт монархии в странах Арабского Востока. Москва : Главная ред. восточной лит. изд-ва «Наука», 1981. 152 с.
5. Коломієць Ю. Институт глави держави в системі вищих органів влади і управління зарубіжних країн. Харків : Основа : Ун-т внутрішніх справ, 1998. 246 с.
6. Сухонос В. Институт глави держави в конституційному праві : монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. 339 с.
7. Процюк І. Глава держави в парламентських монархіях і республіках. *Форум права*. 2012. № 3. С. 579–584.

8. Терещук М. Проблеми інституту відповідальності глави держави в сучасних монархіях. *Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 28–29 листопада 2014 р. Львів : Центр правничих ініціатив, 2014. Ч. 1. 140 с.
9. Constitution of Spain, 1978 р. URL: https://www.servat.unibe.ch/icl/sp00000_.html (дата звернення: 15.12.2020).
10. Конституція Королівства Швеції, 1974 г. URL: <https://legalns.com/компетентные-юристы/правовая-библиотека/конституции-стран-мира/конституция-швеции> (дата звернення: 15.12.2020).
11. Constitution of the Kingdom of Thailand, 2007 р. URL: https://www.servat.unibe.ch/icl/th00000_.html (дата звернення: 15.12.2020).
12. Конституція Королівства Данія, 1953 р. URL: <http://nbuviap.gov.ua/asambleya/constitutions.php> (дата звернення: 15.12.2020).
13. Конституція Бельгії, 1994 г. URL: <https://legalns.com/download/books/cons/belgium.pdf> (дата звернення: 15.12.2020).
14. Алексеев А. Безответственность монарха и ответственность правительства. Москва, 1907. 71 с.
15. Constitution of Italy, 1948. URL: https://www.servat.unibe.ch/icl/it00000_.html (дата звернення: 16.12.2020).
16. Мартынюк Р. Президентская республика : особенности формы правления и логика организации государственной власти. *Евразийская адвокатура*. 2015. № 4 (17). С. 60–66.
17. Конституція Австрійської Республіки, 1920 г. URL: <https://legalns.com/компетентные-юристы/правовая-библиотека/конституции-стран-мира/конституция-австрийской-республики> (дата звернення: 16.12.2020).
18. Конституція Республіки Польща, 1997 г. URL: http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/poland/poland-r.htm (дата звернення: 16.12.2020).
19. Конституція Румунії, 1991 г. URL: <https://legalns.com/download/books/cons/romania.pdf> (дата звернення: 16.12.2020).
20. Конституція Республіки Португалія, 1976 г. URL: http://www.concourt.am/armenian/legal_resources/world_constitutions/constit/portugal/portug-r.htm (дата звернення: 16.12.2020).
21. Муртіщева А. Конституційно-правова відповідальність уряду в державах Європейського Союзу: порівняльно-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2019. 291 с.
22. Мишин А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран : учебник для вузов. 17-е изд., испр. и доп. Москва : Статут, 2013. 521 с.
23. Пушняк О. Набуття чинності нормативно-правовими актами в Україні. *Форум права*. 2010. № 4. С. 748–754.
24. Конституція ФРН, 1949 р. URL: <http://vivovoco.rsl.ru/vv/law/brd.htm> (дата звернення: 17.12.2020).
25. Єзеров А. Сучасні проблеми конституційно-правової організації виконавчої влади. *Право України*. 2010. № 2. С. 51–59.
26. Constitution of India, 1950. URL: https://www.servat.unibe.ch/icl/in00000_.html (дата звернення: 17.12.2020).